Gymnasium und Realschule

zu

Bielefeld.

Jahres-Bericht,

womit

zu der öffentlichen Prüfung am 26. und 27. März

ergebenst einladet

Dr. W. Herbst,

Director und Professor.

Inhalt: 1) De lectionibus Pindaricis nuper a Tycho Mommsenio prolatis scripsit **Alb. Grumme,** Dr. ph.
2) Schulnachrichten. Vom Director.

Bielefeld, 1866.

Druck von Velhagen & Klasing.

De lectionibus Pindaricis nuper a Tycho Mommsenio prolatis.

Post insignem operam, quam Boeckhius, philologorum princeps, Pindaro dedit, quae per quinquaginta fere deinceps annos homines docti in ejusdem poetae carminibus et emendandis et explicandis effecerunt, nisi forte unus Dissenius excipiendus est, alia magis aliis ex illius studiis, ut par erat, pendebant: quae ille bonis auspiciis inceperat, haec alii accuratius exsecuti sunt, prorsus novam rationem non docuerunt. Quod quum ad omnem tractationem tum ad criticam pertinet: singulae conjecturae satis multae factae et in lucem emissae sunt, omnis critica materia fere eadem mansit. Jam vero ante hos paucos annos magnas exspectationes concitavit Tycho Mommsen, qui et aliis in rebus non minus industriam suam quam aciem ingenii approbavit et in his ipsis studiis Pindaricis diu jam versatus est. Is enim ex libris antea minus accurate cognitis aliis iisque optimis a se primum collatis nova subsidia critica nobis se praebiturum atque editionem paraturum esse promisit, qua et ipsum criticum apparatum et codicum genera accuratius descripta proponeret. Et quae excerpta in epistolis criticis ad viros clarissimos A. Boeckh, Th. Bergk, H. Sauppe, C. Friedrichs scriptis, ut amicis aliisque gratum faceret, interea in medium protulit, haec ita comparata erant, ut sperari jam posset fore ut carmina Pindarica a Mommsenio e diligenti librorum collatione multo ederentur emendatiora ac correctiora. Nunc editio ipsa comparuit, nec spes fefellit.

Ac primum e vetustissimis libris multa nunc innotuerunt, quibus certius et accuratius cognoscatur, qualis Pindari sit usus grammaticus, prosodiacus, metricus, dialecticus: et ipse Editor in annotationis criticae quod scripsit supplemento saepius ejusmodi res commemorat, alias uberius etiam tractat. Nonnulla quidem quae huc pertinent homines docti, inprimis Boeckhius, Hermannus, Ahrensius jam pridem perspexerunt, quod tantum abest, ut codicum dignitati officiat, ut eam illustret atque augeat; alia vero ii, penes quos judicium erat, aut non satis recte posuerunt aut omnino non cognoverunt. Liceat e multis pauca saltem tangere. Ita quum O. XI (x) 5 Ambrosianus omnium optimus codex pro plurali *ἀρχαί*, qui adhuc legebatur, singularem *ἀρχά* praebeat idque consensu Schol. vet. Ambros. et Vatic., mira illa de schemate Pindarico s. Boeotio doctrina, quod ad Pindarum eum quidem quem novimus attinet, nunc concidit. Nam sive *ἀρχά* appositionis quam dicunt locum obtinet ideoque alterum est subjectum ad prius explicandi causa additum, sive verum subjectum esse mavis, *τέλλεται* cum *ἀρχά* (et *ὅρκιον*) artissime conjunctum est[1]). Duo autem loci qui praeterea hac figura nimis Boeotia praediti fuerunt (O. VIII 8.

---

[1]) Conferre juvat Xen. An. I 8, 9: *πάντες δ' οὗτοι κατὰ ἔθνη ἐν πλαισίῳ πλήρει ἀνθρώπων ἕκαστον τὸ ἔθνος ἐπορεύετο.*

XIV 15), falsis eam conjecturis debebant, quibus jure jam soluti sunt. Nec debuit novissimus nunc editor O. II 87 in Pindari verba γαρύεται post μαθόντες δὲ λάβροι inserere[1]). — Porro quum nunc etiam in optimis libris O. II 97 θέλων (non ἐθέλων), VIII 85 θέλοι scriptum esse constet nec P. X 5. I. V 43 adversentur, dubitari nequit, quin Pindarus praeter ἐθέλειν breviore quoque forma θέλειν usus sit. Sic etiam pravae illae crases tolluntur, quas Boeckhius aliique his locis admitti voluerunt, Ahrensius jure damnavit[2]). — Prorsus nova M. suorum librorum fidem secutus de correptione vocalium longarum ante vocales in mediis vocabulis protulit[3]) nec non de soluta arsi et brevi thesi et anacrusi in primo systemate saepius admissis[4]). Atque laetabundi qui rerum metricarum studiosi sunt tandem celeberrimam illam controversiam quae e verbo ὥρμαιν' O. III 25 orta erat, optimi libri ope dijudicatam esse cognoscent. Nam quod jam pridem Boeckhius[5]) indicaverat ὥρμα, hoc in ipso Ambros. codice exstat: nec quisquam amplius literae vocalis elisionem in fine versus tolerandam esse contendet[6]). — Longe uberrimum vero fructum M. sua librorum inspectione ei quaestioni attulit, quae in cognoscenda Pindari dialecto versatur. Ac confirmant nunc libri doricum participium primi activi aoristi in αις desinens, quod docte Bö. defenderat in Praef. p. XXXII sq. Contra quod idem V. Cl. in usu voculae νιν sive μιν notabilem eam statuendam inconstantiam ducebat[7]), ut Pindarus, qua esset diligentia, pro soni suavitate modo Jonum μιν modo Doriensium νιν delegisse videretur spectatis tum praegressis tum succedentibus verbis, haec ex euphonia repetita ratio vetustissimis libris non comprobatur. In Olympiis quidem optimus liber Ambros. A quater decies νιν, decies μιν exhibet, Vaticanus B octies νιν, sexies decies μιν, Parisinus G duodevicies νιν, octies μιν; porro in Pythiis quatuor prioribus Pars. G sexies νιν, septies μιν, Vat. B in decem iis Pythiis, quae integra continet, decies νιν offert, octies μιν[8]). Et si singulos locos paullo accuratius inspexeris, facile de euphonica ratione cogitare desines. Nimirum iisdem literis et sequentibus et praecedentibus modo νιν modo μιν scriptum invenies. Cedo, quomodo tu per euphoniam hoc explicari posse existimes, quod usque a quinto carmine Pythio ad postremum in omnibus libris et vetustioribus et recentioribus uno loco excepto (P. IX 63.) ubique νιν reperitur. Profecto alterutrum falsum esse necesse est: nec dubitari potest, quin Pindarica forma νιν sit. Saepius enim factum esse videmus, ut grammatici doricas

---

[1]) At grammatici, inquies, Herodianus, Lesbonax, Eustathius disertis verbis hanc figuram tuentur. Sed quomodo tuentur? Exempla quidem, quae afferunt, praeter unum corrupta esse videntur, ita ut ne satis quidem liqueat, qualem figuram illi Pindaricam appellaverint. Unus autem is locus, qui fortasse non corruptus est, quem Herodianus affert (Villois. Anecd. II. p. 95) ἰάχει βαρυφθεγκτᾶν ἀγέλαι λεόντων eo differt, quod verbum ἰάχει antecedit, subjectum plurale subsequitur. Hoc cur Pindaro non concedendum censeamus causa vix est. Verissime enim Krueger in gr. gr. 64, 4, 4: „Nur überhaupt ein Subj. ankündigend od. umfassend steht zuweilen der Singular, namentlich ἔστιν, ἦν, γίγνεται, wenn auch mehrheitliche Subj. folgen.“ Ut igitur substantiva pluralia collectivo intellectu cum singulari verbi jungantur, verbum praecedat necesse est. Consentiunt quae Schneidewinus ad Soph. Trach. 520 collegit. — Accedit aliud. Eustath. enim (ad Il. ζ p. 1110, 51) Pindarum hanc quam familiarem habeat structuram ab Homero mutuatum esse tradit: verum quaerenti tibi, ubinam apud Hom. plurales substantivorum generis non neutrius singularem verbi sibi adjunctum habeant, exemplum quod plane aptum sit, si ipse satis diligenter ad hoc animum attendi, nullum occurret. Nam *P* 386 sq. quum primo loco γούνατα positum esset, deinde et masculini et feminini generis substantiva sese exciperent, ita apud animum poetae horum omnium quasi commune genus neutrum praevalebat, ut verbi formam singularem παλάσσετο poneret. Quae autem praeterea La Roche HSt. p. 118 sq. not affert (*Γ* 327 *Φ* 611. *ξ* 291), ea huc non pertinere nemo est quin videat. Jam reputa, quaeso, quid de ipsa figura statuendum videatur, quam Pindarus ab Homero mutuatus esse dicatur.

[2]) Ahr. de cras. et aphaeres. p. 17. — Ceterum cf. Bö. not. critic. ad P. I 62. – Herm. ad N. X 84 (157).

[3]) Cf. M. annot. critic. ad O. XIII 78. 79. p. 174—181.

[4]) Cf. M. annot. critic. ad O. VIII 16 p. 102. VIII 1. VII 1. 16.

[5]) Cf. Bö. de crisi. p. 273.

[6]) Rectissime de hac re disseruit ipse M. in epist. ad Fr. p. 6. — Cf. Bö. de metr. Pind. lib. III. cap. XXIII p. 318.

[7]) Bö. Praef. ad I, 1 p. XXXIV. et not. critic. ad O. IX 82.

[8]) P. XII 6, ubi in ipsis poetae verbis Vat. μιν exhibet, lemma schol. Vat. νιν servavit. Quare in iis locis hic annumerari potuit, qui νιν habent.

vocabulorum formas complures e manuscriptis tollerent, epicas et vulgares supponerent: quo mutandi studio priora Pythia easdem fere depravationes quas Olympia passa sunt. Sic in Olympiis maxime et primis Pythiis libri quo recentiores sunt eo saepius epicam formam *μιν* praebent. Atque rectissime M. hoc observavit, quod ad omnes res dialecticas pertinet „vetustissimos fontes plurimum dialecti servare, sed ne eos quidem constanter, magis magisque subrepente communium formarum usu“ [1]). Ne mireris igitur, quod etiam nunc, postquam optimi codices excussi sunt, tam multa dubia fluctuant [2]). Licet autem verum sit, quod Hermannus et Boeckhius suam uterque in generibus carminum Pindaricorum constituendis rationem secutus haud mediocri subtilitate et diligentia demonstrare studuerunt, Pindarum pro modi numerique varietate ipsius sermonis dialectum variasse, tamen suos haec licentia fines et terminos quasi habet. Immo permagnam hujus discrepantiae dialecticae partem librariis vel criticis deberi mihi persuasissimum est: vexarunt illi, opinor, talia maxime, quibus metrum non turbaretur. Nec temere alia quae huc pertinent jam Bö., alia aeque inconstantia nunc M. optimis libris ducibus sustulit: quamquam in his rebus nimis religiose libros secuti sunt. Jure autem M. ubique *θεόδμητος* restituit, etsi libri manu scripti formae *θεόδματος* magis favere videntur [3]). Tanto magis mirandum est, quod, quum *μῆλον* (O. VII 66 (63). 84 (80). P. IX 64. IV 148), *μηλοβότας* (I. I 42 [48]), *μηλόβοτος* (P. XII 2), *μηλοδόκος* (P. III 27), *εὔμηλος* (O. VI 100), ipsum *πολύμηλος* (P. IX 6) summo omnia codicum consensu nitantur [4]), uno tamen loco (O. I 12) *πολυμάλῳ* Editori mutandum non visum est. Satius fortasse habuit Ambrosianum sequi. At in hoc optimo libro literas a et *η* saepius inter se permutatas esse videmus: neque immerito M. in rebus dialecticis Vaticano libro (B) vel ipsum Ambrosianum sequiorem esse profitetur. Vaticanus autem initium hujus carminis non continet. Praeterea sane verendum fuit, ne quis *πολύμαλον* pomosam audiret [5]). Recte denique Schneidewinus: „Dorienses *η* in compositis (sc. a *μῆλον* formatis) servasse docet nomen Corinthii *Εὔμηλος*.“ Non magis ferenda videtur varietas quae comparet in *Ἀθάνα* et *Ἀθήναια*. Evincuntur auctoritate librorum haec: *δέκεσθαι, νίσεσθαι* (*ποτινίσεσθαι*), *κνίσα* (*κνισάεις*), *γίνεσθαι, ἐσλός, Συράκοσσαι* ubi paenultima syllaba longa opus est, *γαρύεν, πορεύεν* (Inf.), *φάτις* (i. e. *φάτιας*) [6]), *τά* (= *τί*), *ἐφίλησεν*, alia.

Deinde permultis locis, qui adhuc corruptelis laborabant, optima nunc contigit salus, aliis conjecturae, ad vitia sananda ipsae propositae, insigni jam auctoritate confirmatae sunt. Atque in solis Olympiis, quibus prae ceteris carminibus egregia M. subsidia critica comparavit, si recte numeravi, centum et quatuor lectiones receptae sunt, quarum longe maximam partem codex Ambrosianus, triginta quinque praestantissimus hic liber solus exhibet. Optimae autem ac certissimae lectiones in Olympiis hae esse videntur. O. I 28 *φάτις*. 80 *μναστῆρας*. 82 *τά*. 86 *ἐφάψατο ἔπεσι*. 89 *ἅ — μεμαότας*. II 55 *ἐτυμώτατον*. 63 *δέκονται*. 93 *γε ἐτέων*. 95 *ἐπέβα*. III 10 *νίσοντ'*. 25 *πορεύεν — ὥρμα*. 32 *θάμβαινε*. 34 *νίσεται*. 43 *νῦν δέ*. IV 27 *θαμάκι*. V 5 *ἐγέραιρεν*. 14 *ὑπ' ἀμαχανίας*. VI 28 *σάμερον* (om. *γ'* s. *μ'*) *ἐλθεῖν*. 40 *λόχμαις ὑπὸ κυανέαις*. 67 *ἄγνωτον*. 99 *ποτινισόμενον*. VII 51 (49) *κείνοισι μέν*. 71 (68) *μέρος — τελεύταθεν* 84 (80) *κνισάεσσα*. 89 (85) *Βοιωτίων*. 90 (86) *ἑτέρον*. VIII 11 *ἕσπετ'*. 85 *ἔργα θέλοι*. IX 16 *ἀρεταῖσιν ἔν τε*. 29 *ἐγένοντ'. ἐπεὶ ἀντίον* 34 *ἐς*. 83 *ἕσποιτ' αἰεί. ξενίᾳ*. 89 *οἶον* (om. *δ'*) *ἐν*. 102 *ἀρέσθαι*. X (XI) 25 *βωμῶν ἑξάριθμον ἐκτίσσατο*. 72 *δὲ Νικεύς*. XI (X) 5 *ἀρχά*. 10 *ὁμῶς ὤν*. 19 *τε*. XII 16 *σ' ἅμερσε*. XIII 6 *κασιγνήτα — ἀσφαλής*. 7 *ὁμότροφος*. XIV 6 *γίνεται* (cf. P. III 12. IV 273. X. 22. N. VII 31. IX 49. I. II 33. III 86) [7]). Proxime accedunt hae quae sequuntur lectiones.

---

1) Cf. Annot. crit. ad O. VII 25. — Sch. Germ. p. XXIV.

2) Cf. Bö. de metr. Pind. l. III cap. XVIII. — Sch. Germ. p. XXII sq. — M. annot. crit. ad O. XIII 7. 65.

3) Cf. M. annot. crit. ad O. III 7. Haud dubie a verbo *δέμειν* adjectivum *θεόδμητος* formatum est. — Pertinet huc etiam *ἐύδμητος* (P. XII 3).

4) Solus Ambrosianus O. VII 84 *μάλων*.

5) Cf. frgm. 121: *μάλων χρυσῶν φύλαξ*.

6) Vid. Buttm. gr. gr. maj. ed. II. p. 186. Anm. 2. Conferri possunt haec Hesiodea (*ὠκύποδας*) *λαγός, κούρας* similia.

7) Ex praestantissimis his lectionibus Boeckhius conjectando sex, Bergkius undecim assecutus erat.

O. I 101 *ἱππείῳ* (cf. VI 54. VIII 8. IX 112. XIII 79). II 23 *δὲ πιτνεῖ*. 34 *μέτα*. 61. 62 *ἴσαις δὲ — ἴσαις δ' ἐν*. 65 *κενεὰν* (cf. III 10. 30. IX 12. 72. X 9. XIII 110). 75 *ὀρθαῖσιν*. IV 9 *γ' ἕκατι*. VI 27 *ἀναπεπτάμεν*. 55 *ξανθαῖς τε καί*. 62 *τέκος*. 75 *πρώτοις*. VII 16 *Ἀλφεῷ*. 97 *ἔχρεον*. VIII 1 *Ὀλυμπία*. 23 *ὅθι*. 40 *ἀνόρουσε*. IX 45 *κτισσάσθαν*. 65 *ὑπέρφυτον*. 112 *δαιτί*. X (XI) 13 *πόλις*. XI (X) 13 *ἀμφί*. 17 *φυγόξεινον*. XIII 78 (81) *ἀναρύῃ*. 80 (83) *τελεῖ δέ*. 103 (107) *ἐξ ἄρατ'*. Alia dubia sunt, ut O. II 30 *πέρας*. IV 27 *ἀλικίαις*. VII 15 (14) *εὐθύμαχον*. IX 78 *ταξιοῖσθαι*. XII *τύχα*. 18 *διέκ*. XIII 43 *πολέεσσι*. Ac licet pauca ab Editore immerito e codicibus in ipsa Pindari verba recepta sint [1]), quaedam tamen ab eodem neglecta sunt, quae vere Pindarica esse videntur. Ita, ut alia omittam, O. II 71 *νᾶσον*. 81. *Ἕκτορα σφάλε*. IX 8 *μέλεσσιν*. 85 *ἔργον* (cf. VII 90). X (XI) 21 *παλάμαις*. 33 *ἥμενον*. Neque ea prorsus negligenda sunt, quae in codicibus exstant corrupta; e vitiis enim optimorum librorum vera indagari possunt: et ipsius Editoris in Olympiis conjecturas triginta duas reperi. Sed multa libris ducibus emendanda restant. Hinc incipiat singulorum aliquot locorum tractatio accuratior.

O. X (XI) vs. 9. in libris non interpolatis plerisque ita habetur: *ὅμως δὲ λῦσαι δυνατὸς ὀξεῖαν ἐπιμομφὰν τόκος θνατῶν κτλ.* Inde Byzantii metri gratia hoc fecerunt: *ὅμως δὲ λ. δ. ὀξ. ἐπ. ὁ τόκος ἀνδρῶν*. Hanc lectionem vulgatam improbavit Hermanus sic scribi jubens: *τόκος ὁ θνατῶν*. Bö. autem quum quod Herm. proposuerat vitio laborare cognovisset, primum vulgatam *ὁ τόκος ἀνδρῶν* servare voluit, deinde aliam conjecturam ab Hermanno interim prolatam *τόκος ὀνάτωρ* et ipse approbavit in Expl. p. 199. Et adhuc placuit ea conjectura plerisque: quamquam ipsum vocabulum *ὀνάτωρ* admodum dubium est atque incertum. Pauci quidem propter ea, quae sequuntur, aliud voluerunt, ac Kayserus *τόκος· ἄθρησον* tentavit, Rauchensteinius *γε τόκος· ἄθρει*, Schneidewinus *τόκος· ὁρᾶτ' ὦν*. Jam vero Par. G *γε τόκος θνατῶν* praestat et in hac lectione cum alio libro perbono Palatino C consentit. Hinc M. in Sch. Germ. p. VI *γε τόκος ἀνδρῶν* scribendum esse opinatus erat [2]): nunc idem genitivo *θνατῶν* qui in libris est prorsus spreto ex corrupto quodam scholii Ambros. verbo *τόκος ὀπαδέων* dedit. Hoc falsum, illud verum esse existimo. Exstat enim haec scholiastae veteris accurata loci explicatio: *ἠρεθισμένην τὴν τῶν θνητῶν ἔτι μομφὴν δυνατὸς ὁ τόκος ἐστὶ λῦσαι. ὀξεῖαν γὰρ τὴν ἠρεθισμένην ἢ τὴν εὐεπίφορον* (i. e. quae facile in alium infertur, invehitur). *ὁ δὲ ὀφείλων ἀποδοὺς μετὰ τόκων ἄμεμπτος γίνεται* [3]). *φιλοκερδεῖς γὰρ οἱ ἄνθρωποι*. Et explicationis ratio simplex ac dilucida est. Primum enim Pindari verba ordine quidem ad sententiae perspicuitatem accommodato ipsa ita ponuntur, ut pro solo adjectivo *ὀξεῖαν* aliud scribatur: hoc deinde indicatur: denique omnis sensus illustratur ac comprobatur [4]). Hinc apparet *θνατῶν*, quod in omnibus libris vetustis exstat, vere esse antiquum. Nec tamen ullo modo ferri potest, quoniam metrum impeditur. Hic igitur locus jam in veterum libris corruptus exstabat: erat, id quod saepius factum videmus [5]), *θνητοί* repositum pro *ἄνδρες* [6]). Genitivum vero loco movendum non esse, hoc ex iis scholiis satis disci potuit, quae ad verba sequentia constituenda ab editoribus jam dudum adhibita sunt. Nec minus e lemmate schol. id jam cognosci potuit, in hunc versum voculam *γε* restituendam esse: quid quod in ipso Ambros., licet a suo loco aberraverit, tamen exstat haec particula. Jam si scholiasta duce Pindaro sua etiam vox *μομφά* restituitur — *ἐπιμομφά* nusquam exstat —, sic locus recte emendatus videtur: *ὀξεῖαν*

---

[1]) Nimium haud dubie M. codicum interpunctionibus verborum tribuit. Cf. Sauppii epist. critic. ad G. Herm. p. 67 sqq. — F. Blass: Ztschr. f. d. Gymn.-Wes. 1866. 2. p. 146.

[2]) Idem C. Friederichs commendavit in Philol. XV p. 34, L. Schmidt in libro suo de vita Pindari et poesi scripto p. 97.

[3]) Haec in Ambros. A et Vratislav. A. corruptissime: *ὁ δὲ ὀφείλων ἐπάδων τόκων ἄμεμπτος γρ.*, unde M. *ὀπαδέων* edidit.

[4]) Hausit igitur M. suum *ὀπαδέων* ex ea scholii parte, quae vocem plane Pindaricam nullam exhibet.

[5]) Cf. Porson ad Eurip. Hecub. 858.

[6]) Recte L. Schmidt l. c.: „Pindar bezeichnet als den Grund, weshalb er die Schuld nicht bloss abtragen, sondern mit Zinsen abtragen will, die Rücksicht auf den Tadel der Menschen, d. h. hier zunächst der Landsleute des Agesidamos.“

ἔτι [1]) μομφάν γε τόκος ἀνδρῶν. Permanet igitur poeta in translatione a debito sumpta et haec nunc addit: „Verumtamen acrem hominum reprehensionem etiamnum diluere potest usura."

Pyth. VI vs. 45 — 47 etiam nunc post Schmidii et Hermanni conjecturas male habent. Ut autem recte emendentur, praeter librorum lectionem [2]) haec duo quae exstant scholia adhibenda videntur: τῶν δὲ ἀνθρώπων τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ Θρασύβουλος πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ στάθμην καὶ ὀρθότητα μάλιστα βαίνει, οἱονεὶ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τιμᾷ. τὸ δὲ πάτρωϊ, τῷ πρὸς πατρὸς θείῳ Θήρωνι. ἐπερχόμενος οὖν πρὸς τὴν τοῦ θείου ἀγλαΐαν καὶ κατὰ τὸν κόσμον ἴσον ἑαυτὸν ἀπέδειξεν. Alterum: ἀντὶ τοῦ [3]) πάτρωϊ ποιητικῶς. τὸν γὰρ Θήρωνα λέγειν θέλει τὸν ἀδελφὸν Ξενοκράτους. Hoc posterius scholion qui scripsit quum aliquid poetice dictum ait pro πάτρωϊ, haud dubie, id quod M. vidit, πατρῴαν explicat utpote a poeta ad patruum, non ad patrem relatum. Nam Theronem hominem spectatissimum fuisse, id ex ipso Pindaro bene vetus ille interpres compertum habebat [4]). Hinc, si quid video, corruptela orta est. Primum enim, ut πατρῴαν recte intelligeretur, πάτρωϊ vel in margine vel juxta scriptum erat, deinde in ipsum ordinem verborum, ubi etiam nunc habetur, vocabulum receptum est: et auctor ejus scholii, quod priore loco scripsi, id ipsum πάτρωϊ, ut liquet, in libro suo jam invenerat. Jam quum πάτρωϊ in ipsum ordinem verborum delapsum esset, alia vox submota de sua sede in novam migravit. Ad hanc autem vocem ἅπασαν refero, quod in libris mss. ante νόῳ exstat [5]), et sic scribendum esse existimo:

πατρῴαν μάλιστα πρὸς στάθμαν ἔβα
πᾶσάν τ' ἐπερχόμενος ἀγλαΐαν ἔδειξεν.
νόῳ δὲ πλοῦτον ἄγει, κτλ [6]).

Ejusdem carminis vs. 50., qui etiam in optimo libro Vat. B corruptus exstat [7]), recte a M. sch. ope in hunc modum restitutus esse videtur:

τίν τ' Ἐλέλιχθον, ἃς εὗρες ἱππείας ἐσόδους.

Primum enim librorum ὀργαῖς πάσαις verissime pro glossemate habet versiculi μάλα ἁδόντι νόῳ. Hoc jam F. Thierschius perspexerat [8]): nec habuit ea verba scholiasta. Deinde vero quod vetere interprete duce pluralem ἱππείας ἐσόδους recepit, hoc quoque rectissime fecit: nimirum haec scholiastae verba οὓς — sic ipso Mo. teste in sch. Vat. B. legitur — εὗρες ἱππείας ἐσόδους, quoniam explicatio τουτέστιν ἱππικὰς ἁμίλλας [9]) etiam additur, ipsa explicantis non sunt. Denique οὕς, quod in sch. est, per errorem pro ἅς sequente ἐσόδους facile scribi potuisse non est, cur negemus.

Ex his paucis qui tractati sunt locis plane etiam elucere credo, quanti in emendandis Pindari carminibus praeter ipsos libros scriptos scholia vetera facienda sint. Licet enim collecta in unum corpus et conscripta sint quarto vel quinto post Chr. saeculo, veram tamen originem, id quod ex multis rebus apparet, e pristina Alexandrinorum aetate habent. Profecto haec scholia Pindarica ex optimis sunt, quae

---

[1]) h. e. etsi dudum debitum solvi s. carmen mitti oportuit.

[2]) V. Sch. Germ. p. VII, nunc ipsam edit. p. 230 sq.

[3]) Admodum est ridiculum, quod editores addiderunt θείῳ. Profecto quis adeo insaniret, ut hic, ubi de patruo sermo est, πάτρωϊ poetice dictum vellet pro θείῳ? Hoc sholiasta non scripsit.

[4]) Nec tamen ei explicationi assentior: pertinet potius πατρῴαν ad omnes majores (cf. Soph. El. 411. Xen. An. I 7, 6 al.), ad totam Emmenidarum gentem, quae vere egregia atque insignis fuit. Cf. O. II et meam de Pind. Ol. II. commentat. Gotting. 1862. p. 9—11.

[5]) Triclinius ἅπασαν, quod redundaret, expulit.

[6]) Quae de hoc loco nunc disputata edidi ante hoc tres annos conscripsi et interea scriniis meis tradidi. Jam magno mihi gaudio est, quod M. in eandem fere sententiam incidisse video: sed majus etiam inde gaudium capio, quod emendationem mihi perficiendam reliquit. Jure autem Mo. initia πατρῴαν et πάτρῳ proxima displicent.

[7]) Ita: τίν τε, Ἐλέλιχθον, ὀργαῖς πάσαις ὅσον ἱππείαν ἔσοδον.

[8]) Bergkius ὀργαῖς πάσαις uncis inclusit.

[9]) Ceterum explicationem illam ἱππικὰς ἁμίλλας, quam etiam Dissenius suam fecit, falsam esse moneo. Vere jam Bö. coll. P. V 116 haec: ἵππια ἔσοδος est aditus ad equestria studia ludosque.

omnino servata exstant, eorumque vestigia certissimum praestant auxilium, quod ad codices qui dicuntur firmandos et corrigendos adhiberi possit. Hoc luculento exemplo ostendere volui in commentatione mea de O. II. scripta p. 33—36[1]). Nec solum ubi ipsas lectiones praebent, sed, id quod Bergkius praeivit, etiam tum haec scholia veterum accurate consulenda sunt, quum explicando sensum indicant. Exstant autem duae recensiones: scholia vetera vulgaria et scholia Vratislaviensia — Mommsenio nunc Ambrosiana — e codice valde corrupto Vratislaviensi primum a Boeckhio edita: haec ad sola Olympia, illa e Vatic. B, Gotting., Palat. C, Caesar. A desumpta ad omnia carmina pertinent[2]). Sed ad singulos locos tractandos redeamus.

O. XI (x) 10. Hic versus in libris vetustis ante M. notis quidem omnibus ita exhibetur:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσι[ν].

Moschopulus autem quum ex stropha versum mutilum esse cognovisset, vocem trisyllabam *ἐσαεί* ante *πραπίδεσσιν* invexit, unde vulgo ita legebatur:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἐσαεὶ πραπίδεσσιν.

Quam lectionem Bergkius ita mutavit, ut *ἐσαιεί* in fine versus poneret:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσιν ἐσαιεί.

Nunc vero M., quum in Par. G *ἀνθεῖ πραπίσιν. ὅμως ὦν ἴσθι νῦν*, in Leid. C et Ambr. G *ἀνθεῖ πραπίδεσσιν. ὅμως ὦν ἴσθι νῦν* inesse viderit, ita scribit:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσιν. ὅμως ὦν
ἴσθι νῦν Ἀρχεστάτου
παῖ —

Antequam autem in hanc ipsam lectionem novam inquiramus, de additamento illo, quod M. rejecit, *ἐσαεί* videamus quid judicandum sit. Nec dubitari potest, quin ex hoc sch. vet. desumptum sit: *κατὰ δὲ βούλησιν δαίμονος ἴσως καὶ αὐτῷ τῷ τρόπῳ σοφὸς διαπαντὸς ἀνθεῖ ταῖς γνώμαις. ἀπὸ γὰρ θείας μοίρας μουσικός τις καὶ ἔξοχος λάμπει, ὁμοίως ὥσπερ καὶ σὺ νενίκηκας. τοῦτο δὲ πρὸς τὰ ἴδια ἐγκώμια κατασκευάζει λέγων ἑαυτὸν διαπαντὸς σοφῶς φράζειν.* Desiderabat enim Moschopulus in verbis Pindari, quo *διαπαντός* pertineret. At *διαπαντός* non certam aliquam vocem exprimit sed ad totius versus sensum

---

[1]) Sed quod sententiam de illo loco (O. II 52) interea mutavi, hic indicare liceat. Nunc enim constat mihi nec *ἄφρονος* nec *ἀφρόνων* sed *ἀφροσύνας παραλύει* legendum esse idque eo sensu, quem Graecus Pindari explicator his expressit verbis: *τὸ τυχεῖν πειρώμενον ἀγωνίας καὶ λύπην λύει καὶ τὴν ἀθυμίαν ἐκβάλλει. τῷ* [*δ'*] *ἀποτυγχάνοντι κοινὸν ἔγκλημα ἡ ἄνοια καὶ ἡ ἀφροσύνη*, vel alius sic: *τὸ νικῆσαι δέ, φησί, τὸν ἀγωνιζόμενον παράλυσιν ποιεῖ τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς λύπης. δύναται δὲ καὶ κυρίως κεῖσθαι ἡ ἀφροσύνη, ἵν' ᾖ· ὁ νικήσας νομίζεται ἐκτὸς ἀφροσύνης εἶναι· κρίνουσι γὰρ καὶ τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι διὰ τὸ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα.* Consentiunt quae Pindarus ipse dicit O. V 15. 16: *αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. εὖ δὲ τυχόντες* (sic!) *σοφοὶ καὶ πολίταις ἔδοξαν ἔμμεν.* Cf. interpp. ad h. l., Dissenii introduct. ad O. V. — F. Thiersch. autem ad O. XI 66 (ap. M. X 63) haec annotavit: „Der Sieger trägt nicht wie dem Besiegten geschah, den Spott, dass er, ein zu geringer, sich um Dinge über sein Mass hinweg bemühe.“ Nec longe aliter hoc fragmentum Euripideum intelligendum est: *τὸν εὐτυχοῦντα καὶ φρονεῖν νομίζομεν.* Itaque *ἀφροσύνη* idem valet atque *ἔγκλημα ἀφροσύνης* i. e. *ἀνοίας*. Cf. O. VII 93 (89) *ἀρετά* (i. q. gloria sv. laus virtutis) ut O. VIII 6. Vid. Diss. ad utrumque locum. Talia apud poetas graecos haud ita perraro reperiuntur, quippe quae vim contineant vere poeticam. Ex Sophocle haec mihi notavi: Electr. 968 *εὐσέβεια* i. q. laus pietatis, contra Antig. 924 *δυσσέβεια* i. q. crimen impietatis; Ai. 75 *δειλία = ἔγκλημα δειλίας;* Antig. 470 *μωρία = ἔγκλημα μωρίας*. Sed propter hanc ipsam notionem pluralis *ἀφροσυνᾶν*, quem M. reposuit, ni ipse fallor, ferri utique nequit. Quin immo scholia vetera singularem omni modo probare videntur. Denique restat, ut eam, quam antea (l. c. p. 34) vitare volui arsis solutionem vitandam non esse dicam. Vid. M. annot. critic. ad O. II 15. — (Meam conjecturam *ἀφρόνων* l. c. prolatam nunc iterum proposuit Alb. de Jongh. Pind. carm. Olymp. Traject. ad Rhen. 1865. p. 117.)

[2]) Scholia recentiora exigui vel potius nullius usus esse inter judices criticos plerosque constat. Nimirum quae nova in iis reperiuntur, haec non e fontibus veteribus derivata sed mera sunt commenta Byzantiorum.

accuratius explanandum a scholiasta additum est. Nimirum sic locum intellexit vetus interpres: „Ut tu, Agesidame, deo juvante victoria praeclarus factus es, ita ego quoque poeta dei ope sapienti floreo ingenio, ut utique egregie semper canere possim.“ Quod quam recte senserit ille, nunc quaerere nolo: certe longe aliud legit, quam quod Moschopulus desiderabat. Est igitur *ἐσαεί*, quod vocabulum nunquam in libris fuit neque omnino Pindaricum[1]) est Mo. monente ex hoc versu eliminandum. Ac ne carmen majus O. X (Bö. XI) hic a Pindaro promissum sero demum ad Agesidamum missum esse reputans propterea *ἐσαεί* bene additum autumes, quid post ipsam statim victoriam partam ineptius poeta dicere potuisset quam hoc: carmen tibi mittam in celebrandam gloriam istius victoriae; etiamsi sero accipies, noli desperare: fidem servabo, quia semper potero. Vides, opinor, quam perperam dicant illud *ἐσαεί* bene quidem a Moschopulo additum esse. — Jam quid de ea lectione statuendum videtur, quam M. pro vocula recte eliminata ex suis codicibus substituit? Ipse quidem quam certam emendationem suam ducat satis indicat quum hoc facit votum: „Tam paratum auxilium utinam aliis in locis haberemus.“ Vid. Sch. Germ. p. IV. cf. epist. ad Friederichs, p. 22—24. Sed adversarius exstitit Ernestus de Leutsch (Nunc. erud. Gott. a. 1861. 39, p. 1548), cujus judicium prae ceteris in his rebus magni faciendum est. Ac primum licet scholiasta vetus *ἐσαεί* non tueatur, tamen quod M. dicat illum ne asyndeton quidem videri habuisse, id falso pronunciatum esse vult sic scribens: „Der Satz mit *ὁμοίως ὥσπερ κτλ.* (v. sch. p. 8) ist ja aus dem Vorhergehenden genommen und dient dazu, das Verhältniss zwischen dem Dichter und dem Sieger klar zu machen: *δὴ οὖν*[2]) gebrauchen die Scholiasten aber gerade bei Erklärung eines Asyndetons und beweist diese Partikelverbindung auf das bestimmteste, dass der Scholiast in seinem Texte das Asyndeton vorgefunden habe: vergl. z. B. Scholl. ad Pind. Ol. VI 163. Also die Grundlage, von der Hr. Mommsen ausgeht, ist morsch.“ Ut concedam veterem interpretem id quod per *ὁμοίως ὥσπερ* explicat ad verba praecedentia retulisse, ita ut ante *ἴσθι* asyndeton statueret, tamen num recte ille ita distinxerit, etiam quaeritur; id vero manifesto apparet scholiastam eo loco, quo adhuc *ἐσαεί* erat, particulam comparandi in libro suo habuisse sive cum Leutschio de *ὁμοίως* cogitas[3]), quamquam haec vox uno tantum loco (P. IX 78) apud Pindarum exstat, sive eam particulam praefers, qua poeta uti solet, dico *ὁμῶς* (O. VIII 56. P. VIII 6. 83. IX 40. N. I 50 (?) 53. I. III 6. VI (VII) 42). Jam si codex vetustissimus Par. G, qui in solis Olympiis cum duobus aequalibus suis quadraginta fere lectiones optimas exhibet, aliunde non notas, sex vel septem etiam in iisdem Olympiis locos unus ille non corruptos habet; si igitur is cum duobus praeterea libris perbonis talem particulam, qualis requiritur, offert, nonne maxime fit verisimile eam veram esse?[4]) Audiamus alia. Praeterea enim Leutschius haec contra M. dicit: „*ἴσθι* wird von Pindar an die erste Stelle eines Satzes gestellt und ist daher regelmässig mit dem Asyndeton verbunden.“ Profecto quid magis usui Pindarico convenire potest, quam si subito ad novum aliquod *ἀσυνδέτως* per *ἴσθι* transitus fit? Praeter exempla a Leutschio allata similia haec praesto sunt: I. III 15 et 53. Attamen alias rationes admitti non posse si quis contendat, vix credere fas sit. Immo quum O. VI 8 *ἴστω γάρ* legatur, idem I. VI 27 occurrat, P. IV 117 *ἀλλὰ τούτων μὲν κεφάλαια λόγων ἴστε* imperativus igitur *ἴστε* in fine enunciati compareat et *ἀλλά* enunciata conjungat, cur tandem formam

---

[1]) Etiam apud Homerum frustra hanc voculam quaeras.

[2]) Altera enim quae exstat paraphrasis vetus haec est: *ἴσθι δὴ οὖν καὶ γίνωσκε, ὦ Ἀγησίδαμε, ὅτι τῆς σῆς πυγμῆς ἕνεκεν τὸν κόσμον τὸν διὰ τοῦ στεφάνου κελαδήσω. λέγει δὲ, τὸν ὕμνον ἀναβοήσω τῆς καλλιστεφάνου ἐλαίας:*

[3]) Cum Leutschio faciunt Boeckhius et Bergkius. cf. M. epist. ad Frieder. p. 23. Dissentit L. Schmidt. de Pind. vit. et poes. p. 93. 94.

[4]) Nam quod M. *ὅμως* in *ὁμῶς* mutavit, hanc mutationem omnium facillimam et prope nullam esse qui rei sunt periti probe sciunt. cf. H. Sauppii epist. critic. ad G. Herm. p. 71 sqq. Profecto hinc vel maxima novae lectioni *ὁμῶς ὦν* proficiscitur commendatio: nimirum quum *ὅμως* h. l. intelligi omnino nequeat, plane elucet hanc vocem non a librario ad lacunam explendam excogitatam sed in archetypo inventam esse. Vereor igitur, ut recte de *ὁμῶς ὦν* L. Schmidt judicaverit l. c. p. 93. 94.

singularis ἴσθι non poni posse putemus nisi ἀσυνδέτως in ipso enunciati initio? Et si verum quaeris, illud ipsum ἴσθι praeter hunc quem tractamus locum sic in ipso initio non reperitur nisi Nem. V 48. Hoc uno vero exemplo aliae rationes a Pindaro non excludantur. Non igitur recte facere videtur, qui codicis illud ὁμῶς ὦν, ut asyndeton efficiatur, utique necessario ad verba praecedentia retrahendum esse dicit. — Restat, ut quaeramus, quomodo ad sensum nova Mommsenii lectio apta sit. Leutschius quidem sententiam languere existimat. Et si quis versum decimum ἐκ θεοῦ κτλ. ita intelligi vult ut vetus ille explicator, non possum quin adversario assentiar. Nam quis hoc probat? „Equidem divinitus ingenii sapientia floreo; pari igitur ratione, scito, te canam.“ Sed quis est, sic iterum rogo, qui hanc scholiastae rationem probet? „Invidia major laus Olympicis victoribus haec praebetur: id quidem nostra lingua procurare vult; divinitus enim ego sapientibus floreo praecordiis pariter i. e. ut tu, qui victoriam reportavisti Olympicam.“ Id neque intelligitur et multo magis languet. Verum ne diutius dubites, quid ipse velim, quod in versu 10. legitur σοφαῖς πραπίδεσσιν longe aliter intelligo atque a ceteris intellectum esse video. Sed ut ordine exponam, a definitione initium fiat. Vocabulum enim σοφός post Homeri tempora natum primitus nihil aliud valebat nisi peritus, sive callens artem aliquam, ita ut prisci σοφόν vocarent quemvis artificem, quale exemplum est σοφὸς τέκτων vel κιθαρῳδός. Haec primitiva vis etiam apud Pindarum valet. Cf. P. V 107 ἁρματηλάτας σοφός. P. VIII 74 σοφὸς δοκεῖ βίον κορυσσέμεν = peritus et dexter ad augendam rem familiarem. Nem. VII 17 σοφοὶ κυβερνῆτῆρες alia similia. Quum autem ea peritia vera sit, quam quis a natura insitam habet, apud Pindarum σοφός esse solet: a natura doctus aliquam artem, theoria igitur fundamentali instructus. Cf. P. I 42 σοφοὶ καὶ χερσὶ βιαταὶ περίγλωσσοί τ' ἔφυν i. e. nascuntur. O. IX 28 σοφοὶ κατὰ δαίμον' ἄνδρες ἐγένοντο. O. II 86 σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ, ubi opponitur μαθών i. e. qui peritiam sola arte acquisitam per imitationem habet. Jam vero ut σοφός homo cujusvis artis peritus dicitur, ita inprimis ad poesin pertinet, ac semet ipsum verum poetam σοφόν Pindarus et suam artem σοφίαν dicit. Cf. O. I 116. Quod quum notum esset, et veteres et recentiores interpretes etiam id, de quo hic agitur, σοφαῖς πραπίδεσσιν ad ipsum Pindarum et ejus artem retulerunt. Hinc turbae explicationum, quibus locus vexatus est. Nimirum longe secus est: πράπιδες σοφαί, id quod modo exposui, ad egregie perpetranda facinora omnia pertinent et hic maxime eorum sunt, qui victores Olympici exstiterunt. Sic in carmine nono vs. 28 sqq. ἀγαθὸς καὶ σοφός Hercules victor praedicatur. Et in eodem carmine vs. 107 sq., ubi σοφίαι dicuntur αἰπειναί, una earum est σοφία Epharmosti luctatoris[1]). Ut autem Epharmostus σοφίαν suam δαιμονίᾳ (IX 110) accepisse dicitur, ita in hoc carmine Olympionicae ob σοφίαν divinitus acceptam praedicandi dicuntur[2]). Jam denique universus sententiarum nexus hic est. „Alias homines aliarum rerum indigent, modo ventorum modo aquarum pluviarum. Si quis vero laboribus victoriam consecutus est, hymnis eget, quae initium sint futurae memoriae et pignus magnarum virtutum. Merentur autem omnium judicio inprimis Olympionicae hanc carminum laudem. Tales quidem laudes ego procurare volo: sed divinitus vir ingenium habet, quo praeclara geruntur. Pari igitur modo te quoquae canam ...“ Vel ut brevius quod quaeritur indicem: „Quemadmodum omnino meum est (cf. O. I 115) Olympionicarum laudes carminibus celebrare sic te quoque canam.“ Nam quod interpositum est ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσιν, hoc soli oppositioni inservit ad id pertinens quod antecedit τὰ μὲν ἁμετέρα γλῶσσα ποιμαίνειν ἐθέλει. Per ὁμῶς ὦν autem a sententiis in universum propositis transitus fit ad id quod poeta huic ipsi victori promittit. Cf. O. I 111 ἐμοὶ μὲν ὦν Μοῖσα κτλ. O. III 38 ἐμὲ δ' ὦν πᾳ θυμὸς ὀτρύνει φάμεν κτλ. add. I. II 12.

---

[1]) Cf. scholia ad O. II 52. — C. O. Mueller. hist. liter. gr. I p. 402.

[2]) Scholiasta, quem πράπιδας σοφάς ipsius poetae intellexisse dixi, quum saepe apud Pindarum haec duo ἐκ θεοῦ et φυᾷ idem significare meminisset — O. IX 100. 103 τὸ φυᾷ ... ἄνευ δὲ θεοῦ. O. II 81 σοφὸς φυᾷ. Cf. P. I 41. 42 — etiam hic ad κατὰ δὲ βούλησιν δαίμονος addidit ἴσως καὶ αὐτῷ τῷ τρόπῳ σοφός i. e. fortasse etiam hoc valet: homo ipsa natura σοφός. Quod moneo quia mire in his scholiastae verbis explanandis erratum esse mihi videtur. Caveas vero cum Hartungio scribas τῷ αὐτῷ τρόπῳ.

P. IX 103 (?). — Jam quomodo errores orti sunt? Primum quum versus 10. perperam intelligeretur, *ὁμῶς ὤν* falso explicabatur, deinde librarii rei periti quidem, ne quod ineptum esset scriberent, *ὁμῶς ὤν* prorsus omiserunt, unde in libris lacuna habetur. Contra qui codicem Par. G scripsit, quamquam, id quod ex falso accentu elucet, sensum ne ipse quidem perspiciebat, literas tamen, quas in suo archetypo invenerat, omnes exaravit[1]). Est igitur ex libro vetustissimo ea lectio, quae sensum optimum reddit, quam et ipsa scholiorum vestigia probant nunc Mommsenio monente in locum restituenda:

τὰ μὲν ἀμετέρα
γλῶσσα ποιμαίνειν ἐθέλει·
ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσιν. ὁμῶς ὤν
ἴσθι νῦν Ἀρχεστράτου
παῖ ...

Utinam juste haec defendissem! Certe defensione locus dignus fuit.

O. VII 71 (68) haec duo M. novavit: *μέρος* (pro *γέρας*) et *τελεύταθεν* (pro *τελεύτασαν*). Ac *μέρος* legitur in Ambros. A. et Par. G, praetera in Vat. B supra scriptum exstat (*γρ. μέρος*): nititur igitur trium praestantissimorum codicum auctoritate. Jam favet lectioni quod omnino hic de partitione terrae agitur: cf. vs. 58 (55) *χθόνα δατέοντο.* 61 (58) *λάχος Ἀελίου.* 62 (59) *ἀκλάρωτον χώρας.* Quamquam necessitas quidem inde non existit, quae *γέρας* rejici cogat. Ut enim in partitione Schilleriana illa poeta, cui sors non obtigit, coelestem accipit honorem, ita hic praeclara insula (vid. vs. 66 = 63), quae Solis futura est, praecipuum designare potest dei honorem: atque tale *λάχος* recte haud dubie *γέρας* vocatur. Verumtamen *μέρος* veram esse lectionem ex hoc schol. vet. intelligimus: *τῇ ἑαυτοῦ, τοῦ Ἡλίου, κεφαλῇ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα μερίδα γενέσθαι.* Quae verba ita comparata sunt, ut omnis dubitatio praecidatur. — In eodem versu lemma Par. G. et lemma Vat. B et lemma Medic. E *τελεύταθεν* habent; idem vetusta manus supra scripsit in Vat. B. Hoc M. nunc in ipsa poetae verba recepit, neque immerito. Nam si id quod adhuc legebatur *τελεύτασαν ... πετοῖσαι* ex analogia hujus locutionis: *τυγχάνω ποιῶν τι* explicare velles, obstaret tibi, quod tales structurae ab usu Pindari alienae sunt. Ob eam ipsam causam, opinor, Dissenius cum Heynio non facit, qui *τελεύτασαν πετοῖσαι* arte jungat, sed *τελεύτασαν* per se intelligens sic ille explicat: „exitum habuit verborum sv. jurisjurandi summa, vere eveniens." At ne hoc quidem placet, quia *τελευτᾶν* intransitive usurpatum neque apud Homerum neque apud Pindarum reperitur: Aeschylus enim primus, quod sciamus, et verbo simplici *τελευτᾶν* et composito *ἐκτελευτᾶν* vim intransitivam attribuit. Sed inde huic Pindari loco adminiculum non est repetendum. Quae quum ita sint, vetusta lectio *τελεύταθεν* a Mommsenio nobis oblata non temere aspernanda videtur. Immo accedit alind. Exstat enim hoc scholion vetus: *ἐτελειώθησαν, ἀντὶ τοῦ ἀληθῆ ἐποίησαν τὰ δόξαντα.* Quae verba ita haud dubie interpres scripsit, ut primum formam vulgatiorem *ἐτελειώθησαν* pro ea, quam in libro suo invenerat, deinde accuratiorem adderet verbi explicationem. Jam vero quum haec adjiciantur: *ὁ δὲ νοῦς· ἐπληρώθη δὲ τούτων τῶν λόγων τὰ κεφάλαια ἐν τῇ ἀληθείᾳ πεσόντα,* quibus singula Pindari verba accurate reddantur, omni modo eredo formam passivam *τελεύταθεν* recipiendam esse. Qui verbum mutavit, is recentioris vel vulgaris sermonis memor fuit[2]).

In eodem carm. vs. 21 (20) Par. G. et Medic. B *τοίνυν* praestant[3]) pro *τοῖσι.* Utrumque bene habet: articulus vi demonstrativa instructus est Pindaricus et particula *τοίνυν,* quamquam raro apud hunc poetam reperitur, duobus tamen iis locis, ubi certa est, simillima ratione posita est atque hic in Par. G

---

[1]) Aliam rationem M. ipse docuit in annot. crit. ad h. l. — Cf. epist. ad Friederichs. p. 23 sq. — Ego quae ante hos tres fere annos, quum primum novam lectionem e Sch. Germ. p. III sq. cognovi, vera mihi esse videbantur, hic nunc scripta dedi.

[2]) Cf. Sch. Germ. p. 35: *ἐτελέσθησαν, ἐπληρώθησαν καὶ οὐ παρεβάθησαν. τόδε ἐστὶ ταὐτὸν τῷ ἐν ἀληθείᾳ πετοῖσαι. οἱ γὰρ πληρούμενοι λόγοι ἀληθεύουσιν.*

[3]) In Par. G vitiose sic: *τοί νῦν.*

et Med. B: O. VI 27 — transitus illic fit ad res mythicas — et P. V 40. E scholiis autem vix certi quidquam elici potest.

O. I 41 M. e scriptura Par. G *χρυσέαις κἀν* similitudine fretus literarum K et IC per conjecturam *χρυσέαισι σ' ἀν ἵπποις* effecerat (Sch. Germ. p. V): nunc suam ipse conjecturam rejiciendam ratus[1] *χρυσέαισιν ἀν' ἵπποις* retinuit. Et rectissime jam Leutschius (Nunc. erud. Gott. 1861. p. 1545. 46.) hoc quod in libro optimo Vat. B, nunc etiam in Ambros. A legitur, contra conjecturam illam defendit. Peccat enim *σὲ* huic loco insertum in usum Pindari, id quod L. accurate exposuit. Etiam infra vs. 46 *ὡς δ' ἄφαντος ἔπελες ... ἄγαγον* legitur, quum *σὲ* praegresso verbo *ἔπελες* facile intelligatur. Ab hoc autem loco *σὲ* eo magis abhorret, quod idem pronomen summa vi in initio hujus periodi positum est vs. 36 *υἱὲ Ταντάλου, σὲ δ'*[2]), *ἀντία κτλ.* Ut igitur in alios locos complures homines docti summa injuria pronomen personale invexerunt, ita hic quoque ejusmodi mutatio frustra tentata erat. Verum ne cum scholio hoc, quod apud Bö. est, *χρυσέαισιν] ἀντὶ τοῦ ἐπὶ χρυσῶν ἵππων μεταβιβάσας, μεταγαγών.* pro *μεταβᾶσαι* scribi velis *μεταβάσαις*, nominativus participii nullo modo fertur. Praeterea M. *μεταβιβάσαι, μεταγαγεῖν* e codice Caes. A edidit (Sch. Germ. p. 7). Immo nulla mutatione opus est: nam ex *δαμέντα φρένας ἱμέρῳ* infinitivus *μεταβᾶσαι* pendet i. q. *ὥστε μεταβᾶσαι.*

Infra vs. 107 Ambros. A et Vat. B *κῆδος* exhibent, Par. G*κῦδος*, quod olim Faehsius et Bothius conjecerant, Bö. sine libris reponere non audebat. Sed *κῆδος* vel potius *κᾶδος* vera, *κῦδος* falsa est lectio. Quod ut accuratius dijudicemus, primum in totius loci sensum inquiramus. Atque ipsos veteres interpretes valde in explicando dissentire video. Alii enim, ut has duas controversias maximas proponam, *θεός ἐπίτροπος* sicut *λίποι* quod sequitur ad ipsam Musam referunt ita explicantes: *ἐπίτροπος ὁ θεὸς τῷ ἐμῷ τρόπῳ· καὶ λέγει τὴν Μοῦσαν,* alii hunc in modum explicant: *ὁ μὲν φροντιστὴς τῆς σῆς εὐδαιμονίας, ὦ Ἱέρων, ἀδιάπταιστόν σοι τὴν εὐδαιμονίαν φυλάττει*[3]). Sed de Musa, quae praesertim, si hoc vere memini, nusquam apud Pindarum *θεός* appelletur, hic propter totius loci indolem non cogitandum esse recte sensit Bö. nexum sententiarum sic intelligens: „Me oportet te, Hiero, cantu praedicare, te quo neque cultior quisquam hac aetate est neque potentior. Deo tuae res cordi sunt; qui nisi remittet etiam majorem Olympiae victoriam curulem nancisceris, quae mihi canendi praebeat materiam.“ Quam rationem secutus est Dissenius alii. Jam vero quomodo hoc intelligendum est *ἔχων τοῦτο κῦδος*? Mihi duae rationes videntur excogitari posse, quarum altera haec sit: regens istam gloriam i. e. victoriae tuae, altera: ipse (deus) habens vel nanciscens inde gloriam sc. quod tuis rationibus consulit. Neutrum mihi probatur: alterum obscurius duco, alterum absonum. Sed ne pluribus disseram de iis, in quibus semper ambiguitas quaedam remaneat, e scholiis elucet interpretes Alexandrinos idem jam legisse, quod nunc in duobus optimis libris et aliis perbonis exstat. Scribunt enim sic: *θεὸς ἐπόπτης καὶ διοικητὴς τεαῖσι μήδεται μερίμναις, κῆδος ἔχων τοῦτο, εἰς τοῦτο σπουδάζων, τὸ σοῦ προνοεῖσθαι.* Haec dubia non sunt. *κῦδος* igitur rejiciendum est. — Nihilominus aliquid in loco inest, in quo offendam. Nam dativus *τεαῖσι μερίμναισιν* quomodo explicari possit, nunc non video. Neque enim verbum *μήδεσθαι* tertium casum assumiti neque, id quod post Bö. plerisque placuit, *ἐπίτροπος* cum dativo conjungitur. Scribendum est *ἔχων τωὐτὸ*[4]) *κᾶδος* i. e. *τὸ αὐτὸ κᾶδος.* Inde secundum usum notissimum dativus *τεαῖσι μερίμναισιν* pendet. Ita, ut vere dicam, ne litera quidem mutata effectum est, ut locus sanus esse videatur. Nimirum eo

---

[1]) Propter sigmatismum M. conjecturam suam rejecit: sed hanc causam non sufficere ex uno loco O. XII 16 discimus.

[2]) Noli offendere in hac positione particulae *δέ*. Namque vocativus, quum interjectionis quasi vice fungatur, conjunctionem juxta poni non patitur. cf. O. VI 12. 103. I. I 51 (58). N. I 29. II 14. Quapropter etiam *σέ*, sequente *δέ*, post vocativum poni solet. cf. N. II 14.

[3]) Quod alii ad *λίποι* intelligunt *μὲ ὁ βίος, ὁ αἰών,* hoc quam absurdum sit, exponere facile supersedeo.

[4]) Cf. O. I 45. XIII 37 (38). N. VII 104.

tempore, quo primum Pindari carmina scripta sunt, haec duo *τοῦτο* et *τωὐτό* eodem modo scribi solebant: nostrum igitur est verum dignoscere. Jam videas ipse, quid faciendum sit P. V 116. N. IX 42.

P. IV 211 Vat. B *ἔπειτ' ἀνήλυθον* offert. Hanc lectionem M. in Sch. Germ. p. VI, quia verbo *ἀνήλυθον* vix ulla vox aptior esset flumen adversum subeuntibus, omni modo commendavit: eandem nunc quoque, quamquam *ἔπειτεν ἤλυθον* scripsit, ft. veram esse existimat. At obstat praeceptum hoc Hephaestionis metricum: *πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν*. Quam legem Pindarus tam diligenter observat, ut nusquam omnino, ne in compositis quidem vocabulorum divisionem inter duos versus sibi indulgeat[1]). Hoc quum certum esset, Bö. id quod in libris plerisque bonis — nunc in ipso Par. G — legitur *ἔπειτ' ἐνήλυθον* recte ita emendavit, ut *ἔπειτεν ἤλυθον* scriberet. Nimirum *ἔπειτεν* et forma dorica et ionica est. Cf. Dammii lexicon Homerico-Pindaricum emendatum a Rostio 1831. s. v. — I. VI 20. N. III 54. — Praeterea etiam in scholiis verbum simplex *ἤλυθον* habetur[2]).

P. VII 5 Bergkius haud dubie eo maxime consilio ductus, ut suae metri conformationi satisfaceret, *τίνα οἶκόν τ'* scripsit. Cui conjecturae M. jam in Sch. Germ. p. VII codicum auctoritatem opposuit, qui tale quid non haberent. Ac si verum quaeris, particula *τε* in hac repetitione ejusdem verbi omnino ne ferri quidem potest. Sin vero id quoque ex me scire vis, num *τίνα οἶκον*, quod Bö. reposuit, mihi probetur, non possum, quin etiam hoc ut rejiciatur suadeam. Quamquam enim hiatum digamma explet, violatur tamen is usus, quem inde ab omni tempore, quod sciam, diligentissime Graeci observarunt. Cf. Hom. Ω 484. Ξ 9. 12. ι 463. Aeschyl. Pers. 403 (v. 379 scribendum est *πᾶς δ' ὅπλων* pro *πᾶς θ' ὅπλων*) Eumen. 34. Pind. O. X 28 *πέφνε Κτέατον ἀμύμονα, πέφνε δ' Εὔρυτον*. IX 32 *ἤρειδε Ποσειδᾶν, ἤρειδεν δέ* (sic lege!) *νιν ἀργυρέῳ τόξῳ πολεμίζων Φοῖβος*. O. II 2 *τίνα θεόν τιν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν*. Sic etiam hoc de quo agitur loco cum libro perbono Pal. C necessario scribendum censeo *τίνα πάτραν, τίνα δ' οἶκον κτλ.*

P. XII 4 innotuit nunc lectio Tricliniana *θ' ἵλαος* ad tollendum hiatum excogitata. Sed sine dubio rejicienda est, quia structuram inconcinnam atque insolentem reddit. Cf. O. XII init: *λίσσομαι, παῖ Ζηνὸς Ἐλευθερίου, Ἱμέραν εὐρυσθενέ' ἀμφιπόλει*. N. III init: *ὦ πότνια Μοῖσα, μᾶτερ ἁμετέρα, λίσσομαι ... ἵκεο*[3]). Neque hiatus hic adest. Cf. Bö. de metr. Pind. lib. III cap. XXII p. 309 — Ceterum quum semel in hunc locum devenerim liceat mihi aliquid addere, quod a re proposita quidem paullum abest. Namque interpretes recentiores omnes, quod sciam, scholiasta praeeunte *ἀθανάτων ἀνδρῶν τε*[4]) conjungunt cum *εὐμενίᾳ*, idque non recte mihi facere videntur. Sic potius locum intelligo: *ἵλαος σὺν εὐμενίᾳ δέξαι ἀθανάτων ἀνδρῶν τε στεφάνωμα* hoc sensu: propitia ac benevola accipe immmortalium hominumque hancce coronam, celebrationem ejus victoriae, in qua divini humanique favoris documentum pariter cernitur. Sic apud Aeschyl. Eum. 1040 *ἵλαοι δὲ καὶ εὐθύφρονες δεῦρ' ἴτε, σεμναὶ κτλ.* Et apud scriptores Atticos locutio sollemnis haec est *ἵλαος καὶ εὐμενής*. Cf. Plat. Phaedr. 257. A. Ibid. Heindorf. Ita Pindarus *ἵλαος σὺν εὐμενίᾳ* usum precationis observans.

N. III 75 Tricliniana ratione *ὁ μακρὸς αἰών* rejecta recte M. *ὁ θνατὸς αἰών* scripsit. Primum enim haec lectio est optimorum codicum, deinde, id quod summum est, ipsius Aristarchi, fide nititur, qui altero loco dicit *ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος*, altero *ὁ θνητὸς αἰών*. Denique sensus probus quidem non efficitur nisi hac ipsa lectione recepta. Nam qui *μακρός* retinere vult, is locum sic explicari jubet: „Iuvenis, vir, senex sua quisque aetatis propria excellere potest virtute; si quis vero longum vitae spatium emensus

---

[1]) Cf. Bö. de metr. Pind. lib. I cap. XIII et lib. III cap. XXIII p. 318. 319.

[2]) Sch. ad h. l: *ἔπειτα εἰς τὸν Φᾶσιν ποταμόν, φησίν, ἦλθον παρ' αὐτῷ τῷ Αἰήτῃ, ἔνθα τοῖς καταπληκτικοῖς Κόλχοις τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν προσήγαγον καὶ προσέμιξαν, περιφραστικῶς παρεγένοντο.*

[3]) Apud Homerum sic imperativus *ἀσυνδέτως* ad verbum precandi non additur, sed aut infinitivus aut *ὅπως* cum verbo finito sequitur. Pindari locutio magis poetam lyricum decet.

[4]) Homerus sic loquitur *ἀνδρῶν τε θεῶν τε*: assolet enim Pindarus ea, quae ex Homero repetit, paullum immutata sua facere.

erit i. e. ad ultimam aetatem pervenerit, quarta etiam virtute poterit florere aliis non concessa, quum recte ille apud animum considerabit praesentia." Sed quis unquam tale quid audivit? quis quatuor ejusmodi genera aetatis distinxit? quis denique ultimae demum senectutis proprium esse vult *φρονεῖν τὸ παρκείμενον*? Hoc quidem proverbium notissimum *ἔργα νέων βουλαὶ δὲ μέσων εὐχαὶ δὲ γερόντων* haudquaquam adstipulatur. Illa igitur sententia et falsa ea unde perversitas profecta est lectio repudiata sit. Jam vero quaerenti tibi, quinam verus sit sensus, ipsa Aristarchi verba afferam, quo neminem melius locum explicuisse credo: „*τρεῖς μὲν τὰς καθ' ἡλικίαν, ἃς προεξηρίθμηται, τὸ ἐν παισὶν εἶναι παῖδα καὶ τὸ ἐν ἀνδράσιν ἄνδρα καὶ τὸ ἐν παλαιοτέροις παλαιότερον. καὶ τετάρτην δέ φησιν ἐλᾶν ἀρετὴν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. τετάρτη οὖν ἐστιν ἀρετὴ αὕτη πρὸς αἷς* (i. e. *πρὸς ταύταις ἅς*) *εἴρηκεν, ὡς δεῖ περὶ τοῦ παρόντος φροντίζειν καὶ μὴ περὶ τῶν ἐσομένων πάντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δύνασθαι ἁρμόζεσθαι. ὁ θνητὸς αἰὼν καὶ τετάρτην ἀρετὴν ταύτην φέρει τὸ καὶ περὶ τοῦ ἐνεστῶτος φροντίζειν· ὧν οὐκ ἄπεστιν ὁ Ἀριστοκλείδης, ἀλλὰ πρὸς ταῖς τρισί, φησίν, ἃς προκατείληχε κέκτηται καὶ ταύτην, τουτέστι τοῦ παρόντος φροντίζειν.*" Haec tam aperte dicta quanta injuria sunt neglecta! Atque id rectissime perspexit Aristarchus quartam quam poeta dicit virtutem non certae cujusdam aetatis propriam esse sed talem, quae ad ceteras accederet easque augeret. Quid igitur *ὁ μακρὸς αἰών*, quum quaevis aetas quartae hujus virtutis particeps esse possit? Immo, vita humana omnis, etiam si non longissima est, quartam illam virtutem progignit (sic![1]). Itaque ea lectio quae firmissimo etiam fundamento nititur, *ὁ θνατὸς αἰών* propter sensum necessario recipienda est.

Praeterea — vix enim possum quin haec breviter saltem addam — Aristarchi quam modo laudavi paraphrasis conjecturae Bergkianae in editione poetarum lyricorum altera ad vs. 72. 73 propositae quam maxime favet: nam quod nunc legi solet *τρίτον ... μέρος* probe intelligi nequit. Bergkii autem *τρίτος* (i. q. *γέρων*) confirmatur his verbis Aristarcheis *ἐν παλαιοτέροις παλαιότερος* sicut voce *τέσσαρας* quae (vs. 74) sequitur. Neque vero *γέρων* vel *παλαιότερος* accurate scriptum fuisse ex hoc alio scholio vetere concludo: *προσληπτέον ἔξωθεν παλαιός.* Denique quod in optimo libro Vat. B exstat *τρίτατος* non ad *τρίτον* sed ad *τρίτος* scribendum nos invitat.

N. V 52 optimi libri Vat. B *παγκρατίῳ* recipiendum est. Sic enim is cum voce *πύκταν* exsistit nexus, qui propter particulas *τὲ - καί* desideratur. Ita apud scholiastam: *φθέγξαι δὲ καὶ πυκτικὴν αὐτὸν καὶ παγκράτιον νενικηκέναι ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ διπλῆς ἀρετῆς δόξαν κεκτῆσθαι.* Deinde toto hoc loco obiter tantum considerato quivis statim videat poetam non tres, ut Dissenius vult, sed duas Themistii victorias praedicare velle. Cf. Boeckhii not. crit. ad vs. 53 et ex scholio modo memorato etiam haec: *προθύροις δέ φησιν Αἰακοῦ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἡρῴῳ τοῦ Αἰακοῦ ἐν Αἰγίνῃ, οὗπερ ἐν τοῖς προθύροις ἀνάκεινται οἱ ἐξ Ἐπιδαύρου τοῦ Θεμιστίου διπλοῖ στέφανοι.* Necesse igitur esset — hinc Dissenii error — *διπλόαν* et cum substantivo suo *ἀρετάν* conjunctum et ubi genitivus *παγκρατίου* inde pendens intelligeretur, ab eodem substantivo divulsum cogitari. Quod quum bene non fiat, optimum illud *παγκρατίῳ* ex optimo libro scripto in ipsa Pindari verba jure a Mommsenio receptum esse grato animo concedamus.

---

[1]) *ἐλᾷ* non est adjicit sive adducit, sed nostrum treibt heraus.

Schulnachrichten.

I. Allgemeine Lehrverfassung.

A. Wissenschaftliche Lehrgegenstände.

a. Gymnasialklassen.

Prima. (Klassenlehrer: der Director.)

1) Latein 8 St. — Horat. carm. III. IV (mit Auswahl, 11 Oden gelernt;), epod. 2; epist. I, 1, 6, 10, 11, 19, 20. sat. I, 9. Privatlectüre: Seyffert's Lesestücke vollständig. — 2 St. Director. — Cic. Tusc. quaest. I. Tacit. annal. I. II, 1—27 mit Ueberschlagung mehrerer (im Ganzen 17) Capitel. Cic. or. p. Sest. 4 St. Exercitien, Extemporalien, Aufsätze (wöchentlich eine Arbeit). 2 St. — Lüttgert.

2) Griechisch 6 St. Demosth. orr. Olynth. I—III, de pace, Phil. III., Platon. Apolog. Socr. Exercitien (alle 14 Tage), Extemporalien. — 4 St. Director. — Homers Ilias B. 20—24; Sophokles Ajax bis v. 975; privatim wurden 5 Bücher Ilias gelesen. 2 St. — Faber.

3) Deutsch 3 St. — Aufsätze, je einer in vier Wochen. Die Geschichte der deutschen Literatur von Lessing bis auf unsere Zeit, verbunden mit einschlagender Lectüre. Freie Vorträge, je einer in der Woche. 2 St. — Philosophische Propädeutik, und zwar die Grundzüge der Logik. 1 St. — Jüngst.

4) Französisch 2 St. Grammatik nach Ploetz zweiter Cursus §. 58 bis Ende. Exercitien und Extemporalien 1 St. Schütz Lesebuch und Corneille Horace. 1 St. — Collmann.

5) Hebräisch 2 St. Ps. 87—150 und ein Theil des Buchs Josua übersetzt mit steter Berücksichtigung der Grammmatik von Gesenius. — Wortmann.

6) Religionslehre 2 St. Symbolik und Kirchengeschichte des Reformationszeitalters. Repetitionen aus der älteren Kirchengeschichte, später Apologetik. Lectüre und Erklärung des 1. Briefes Pauli an die Korinther. Faber.

7) Geschichte u. Geographie 3 St. — Neuere Geschichte. Repetitionen aus der alten Geschichte. — Director.

8) Mathematik 4 St. — Trigonometrie nnd Stereometrie 2 St. Zinseszinsrechnung. Ausgewählte Gleichungen des zweiten Grades. Gleichungen des dritten Grades, 1 St. Planimetrische Aufgaben, namentlich das Apollonische Problem. 1 St. — Collmann.

9) Physik 2 St. — Elasticität. Das Pendel. Akustik. Optik. — Collmann.

Secunda. (Klassenlehrer: Oberlehrer Dr. Lüttgert.)

1) Latein 10 St. — Verg. Aen. V. VI (aus denen einige längere Stellen, im Ganzen 114 Verse, auswendig gelernt wurden), mehrere Stücke von Ovid. Fast. aus Seyffert's Lesestücken, welche zugleich zur Privatlectüre benutzt wurden, 2 St. Liv. V. VI. Cic. orr. p. S. Roscio Amer., in Cat. III. IV, 4 St. Grammatik: Lehre von den tempora und modi (Meiring, Cap. 91—105), Prosodie und Metrik (mit praktischen Uebungen). Exercitia und Extemporalia (wöchentlich eine Arbeit); die Obersecundaner machten Anfänge in freien Aufsätzen. 3 St. — Lüttgert. — Extemporalien nach Cornel. Nep. und Sallust. Catil., zum Theil mit Sprechversuchen. 1 St. — Director.